

PRIEDAS

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

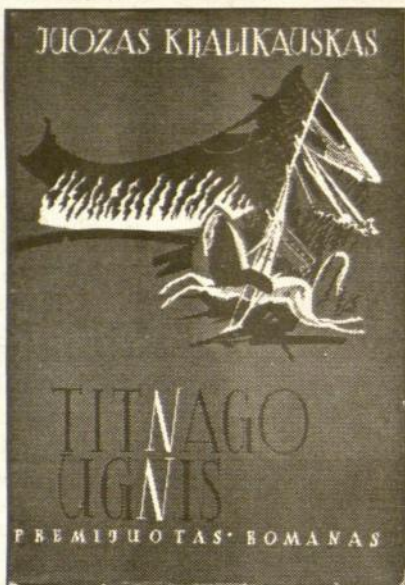
2007 KOVO 10 d.

DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

Nr. 49 (10)

Dalis Juozo Kralikausko premijuotų romanų

„Atsišaukė tik gegutė...”

DANUTĖ BINDOKIENĖ

Šių metų sausio 25 d. Vilniuje mirė rašytojas – prozininkas – Juozas Kralikauskas, per savo ilgą, daugiau kaip 96 m., gyvenimą išleidęs devyniolika knygų, nemažai jų pažymėtų premijomis. Tačiau, kaip bebūtų keista, šio iškilaus rašytojo mirtis Lietuvos žiniasklaidoje tik prabėgomis paminėta.

Tad norėtusi tiesiai paklausti: kodėl? Ar dėl to, kad Juozas Kralikauskas nebuvo „vietinis“, t.y., savo gyvenimo didžiąją dalį praleidęs toli nuo tėvynės – Kanadoje? Ar dėl to, kad jo kūryba, parašyta priverstinio išvykimo iš Lietuvos dešimtmečiais, buvo savoje šalyje „nematoma“ (kaip ir daugelio kitų, už Lietuvos ribų gyvenusių, lietuvių rašytojų ir poetų), nepaisant, kad jau laisvoje tėvynėje išleistos kelios jo knygos? Tačiau mes, vadinamieji užsienio lietuviai, turėję progos pažinti ir Juozą Kralikauską, ir jo kūrybą, kuri išaugo ir subrendo būtent svetimuose kraštuose, su liūdesiu sutikome žinią apie šio rašytojo mirtį.

Iš Lietuvos jis pasitraukė kaip ir tūkstančiai kitų tautiečių (ypač šviesuolių, inteligentų), artėjant antrajai bolševikų okupacijai, paskatin-tas motinos žodžių: „Bėk iš čia, sūnau, bėk ir kuo greičiau. Taip kalba mano širdis, taip aš suprat-au besimeldama...“ Ir Juozas Kralikauskas pa-klausė: paliko motiną, paliko tėviškę, paliko tė-

vynę.

Tai buvo 1944-ieji. Netrukus bai-gėsi Antrasis pasaulinis karas. Tre-čiasis Reichas žlugo. Lietuvą užgriuvo antroji sovietų okupacija, o didžioji lietuvių dalis, atsidūrusi Vakaruose, pateko į vadinamąsias pabėgėlių sto-vyklas. Tai buvo žmonės be namų, be vietos, bet ne be savo tapatybės, ne be pasiryžimo išlikti ir, progai pasitai-kius, grįžti į savo tėvynę! Deja, tos pro-gos reikėjo laukti daugiau kaip pus-šimtį metų ir daugelis nesulaukė. Ta-čiau Juozui Kralikauskui likimas lėmė sulaukti, ir jis 1994 m. grįžo į gimtąją šalį.

Wiesbaden mieste (amerikiečių zonoje) pabėgėlių stovykla buvo įruošta buvusiose vokiečių kareivinėse, nors gerokai suniokotose praūžusios karo audros. Neilgai trukus stovykloje su-klestėjo gyvastingas kultūrinis gyveni-mas – kūrėsi dainų vienetai, tautinių šokių grupės, teatras ir, žinoma, lie-tuviškos mokyklos... Įkūrus gimnazi-ją, Juozas Kralikauskas tapo jos di-rektoriumi. Tai nebuvo atsitiktinis pa-skyrimas, nes jis jau prieš karą mo-kytojavo Lietuvoje ir kurį laiką buvo Kauno 10-osios gimnazijos direktori-umi.

Mažai mes, ypač jaunesnieji, anuo-met Wiesbaden lietuvių pabėgėlių stovykloje žinojome apie savo moky-tojus, kurie stengėsi mums perduoti savo iš tėvynės atsivežtas žinias ir pa-tirtį. Mokytojams netrūko entuziazmo, netrūko ir mokinių, bet labai stokojo mokymo priemonių – net paprasčiaus-ių sąsiuvinų ir pieštukų. Išėitis pa-

Nukelta | 2 psl.

Rašytojas Juozas Kralikauskas

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

„Atsišaukė tik gegutė ...“ • Susitikimas su
Mindaugu • Pastebėta Vilniaus knygų mugėje
• Paslapties prisilietimas Saulės Piktys tapybos
darbų parodoje • Tautiniais drabužiais puošia
Lietuvą • Knyga apie garsiausią knygnešį

Kralikauskas

Atkelta iš 1 psl.

sitaikė, kai kareivinėse buvo rastos ištisos stirtos vokiškų karinių žemėlapių ir vadinamųjų „cheminių pieštukų“. Sukarpe tuos žemėlapius ir susiuvė į sąsiuvinius, stengėmės švarioje lapo pusėje (antroji buvo išbraižyta „karinės strategijos paslaptimis“, kurios jau niekam nebuvo reikalingos) užsirašyti savo mokytojų žodžius. O sutrupinus tuos pieštukus ir šerdis ištirpinus šiltame vandenyje, pasigamindavome ryškiai violetinės spalvos rašalo...

Su gimnazijos direktoriumi pirmokėliai ne daug „reikalų turėjome“, išskyrus tuomet, kai kokios nors tautinės ar mokyklos šventės proga visi sueidavome į salę pasiklausyti paskaitų, pasidžiaugti menine programa, kurią atlikdavo stovykloje susibūrę aktoriai, dainininkai, šokėjai arba patys mokiniai.

Mums visuomet įspūdį palikdavo gimnazijos direktoriaus kalba, nors to amžiaus vaikai retai kreipia dėmesį į suaugusiųjų prakalbas, ypač „nuobodžių švenčių metu“. Pasikūmšėdamos su draugėmis, sakydavome, kad Juozas Kralikauskas – neeilinis žmogus. O kodėl taip galvodavome, anuo-

J. Kralikauskas 70-tojo gimtadienio iškilmėse 1980 m. Lietuvos gen. konsulas J. Žmuidzinas, J. Kralikauskas ir V. Kralikauskienė.

met ir pačioms nebuvo aišku. Gal dėl jo ramios, orios laikysenos scenoje ir nuostabiai vaizdingos lietuvių kalbos; gal dėl kažkokios šviesos, sklandančios iš direktoriaus žodžių ir asmenybės... Mes net drįsdavome svajoti, kad būtų įdomu turėti tokį mokytoją, bet taip ir neteko dalyvauti jo pamokose, nes vėliau, stovyklą ir gimnaziją perkėlus į Kassel miestą, Juozas Kralikauskas dėstė visuomenės mokslus tik vyresnėms klasėms...

Nors pirmąsias savo noveles *Septyni kalviai* (1937 m.) J. Kralikauskas buvo išleidęs Kaune, bet šiaurės Amerikos lietuviai į jo talentą atkreipė daugiau dėmesio su pirmaisiais dviem romanais apie auksakasių gyvenimą Kanadoje: *Urviniai žmonės* (1954 m., išleido Lietuviškos knygos klubas, Chicago) ir *Šviesa lange* (1960 m., London, Anglija, „Nidos“ knygų klubas).

Auksakasių gyvenimą ir tuos „urvinius žmones“, giliai po žeme Kanados šiaurėje ieškojusius blizgančio metalo, Juozas Kralikauskas gerai pažinojo. Iš pabėgėlių stovyklos Vokietijoje 1948 m. atvykęs į Kanadą, pagal darbo sutartį, dirbo aukso kasyklose. Per dvejus sunkaus, alinančio darbo po žeme metus jis ir parašė abu minėtus romanus.

Darbo sutarčiai pasibaigus, rašytojas apsigyveno Toronto mieste, Kanadoje, o 1994 metais grįžo visam laikui į tėvynę. Tiesa, apsilankyti jis pirmą kartą į Lietuvą buvo nuvykęs 1975 metais. Apie savo širdgėlą ir nusivylimą viešnagė vėliau rašė: „Nei gimtinės, nei tėvų kapų aplankyti neleidė. ... Jeigu būčiau prigludęs prie motinos kapo, kuriuo būdu, kaip ir kam būčiau pakenkęs? Jeigu tėviškės kapinėse būčiau pasiėmęs nuo jos kauburėlio saujelę smėlio? Per marias ir dunojus svarbiausia – aplankyti gimtinę bei tėviškės kapus, septynis smėlingus hektarus ir aukštąjį pušų kalnelį. Bet ir trečiasyk – į tėviškę nevalia!“... Tie rašytojo žodžiai, be abejo, atliepia ne vieno, ir ne šimto, užsieniuiose atsidūrusių mūsų tautiečių išgyvenimus, kai jie, dar sovietinės okupacijos laikais, buvo nuvykę į tėvynę ir negavo leidimo kojos iš Vilniaus iškelti, savo tėviškės, savo arti-

Lietuviškos spaudos atgavimo 100 metų sukakties parodos atidaryme prie dienraščio *Draugo* stendų, Detroit, MI, 1979 m. Iš kairės: Albertas Misiūnas, dr. Vytautas Majauskas, Liūda Rugienienė, *Draugo* moderatorius kun. Viktoras Rimšelis, MIC, penkis kartus *Draugo* literatūrinio konkurso premijų laureatas, rašytojas Juozas Kralikauskas

mųjų kapų aplankyti.

Kai pagaliau Lietuva tapo laisva ir J. Kralikauskas jau nevaržomas galėjo lankytis, kur tik panorėjo, iš pačių jo sielos gelmių išsiveržė skausmo žodžiai: „Mama, jau parėjau! Kur tu? Ma – ma! Nei mėlynų akių, nei ratelio, nei kuodelio... Atsišaukė tik gegutė, pati viena gedula. Ir nebe sode, ne gražuolėje vyšnioje – vienišoj liepoj“.

Juozas Kralikauskas gimė 1910 m. spalio 22 d. Kareivonyse, Kaišiadorių rajone. „Mano gimtasis kaimas buvo tarp Vilniaus ir Kauno, netoli Trakų, prie pat demarkacinės linijos. Motina gimdė daug vaikų, kurie vis mirdavo. Kai gimiau aš, ji pasižadėjo, jei liksiu gyvas, pėsčia nunešti mane į Vilnių prie Aušros Vartų. Pažadą įvykdė – visus 40 km ėjo basa...“ – rašė J. Kralikauskas apie savo motinos pasiaukojimą, kurio nepamiršo visą ilgą savo gyvenimą.

Atsikratęs „urvinės“ – kasyklų patirties, Juozas Kralikauskas įžengė į visai kitą savo kūrybinio darbo laikotarpį, susitelkdamas ties Lietuvos senovės istorija. Pirmasis šio žanro romanas buvo *Titnago ugnis* (1962) m., laimėjęs dienraščio *Draugo* literatūrinę premiją (*Draugo* literatūrinės premijos pradėtos kasmet skelbti nuo 1951 m.). Tai buvo pirmoji romanų trilogijos apie Mindaugo laikus knyga. 1964 m. išleistas *Titnago ugnies* tęsinys – *Mindaugo nužudymas*, taip pat premijuotas *Draugo* lit. konkurse. Po to – *Vaišvilka* (1970) ir *Tautvila* (1973). Įdomu tai, kad šiuose „senoviniuose“ romanuose rašytojas pasirinko atkurti ir anuolaikinę lietuvių tarmę, kurios menki likučiai ir mūsų laikais tebeaidi apylinkėse, į kurių rėmus rašytojas įspraudė savo romanų veiksmą. (Tiesa, kai buvo išleisti šie

romanoi, kai kurie skaitytojai skundėsi, kad „n supranta“, ką jų veikėjai kalba.)

Mindaugo laikų trilogija ir po to išleisti romanai istorinėmis temomis buvo ypač svarūs įnašas į lietuvių literatūros žanrą, okupacijos metais negalėjusį Lietuvoje klestėti. Beje, J. Kralikausko Lietuvos karaliaus Mindaugo saga buvo išleista gerokai anksčiau už poeto Justino Marcinkevičiaus *Mindaugą* (1968 m.).

J. Kralikauskas ir toliau pasiliko prie, nors ir naujesnių laikų, istorinių temų. Romanai *Martynas Mažvydas Vilniuje* (1970 m.) ir *Įkaitę Vilniaus akmenys* (1979 m.) taip pat buvo premijuoti *Draugo* literatūrinio konkurso premijomis. Pirmasis yra tarytum romantizuota pirmosios lietuviškos knygos autoriaus Martyno Mažvydo biografija, ypač atkreipiant dėmesį į priežastis (arba bent J. Kralikausko jų interpretavimą), dėl kurių M. Mažvydas ryžosi tapti apleistas lietuvių liaudies dvasiniu ganytoju. *Įkaitę Vilniaus akmenys* siužetas sukasi apie Konstantino Širvydo pasiryžimą suredaguoti trikalbį žodyną ir *Punktus sakymų* bei Vilniaus universitete užsimezgsių lietuvių kultūrininkų branduolį.

Dar vienas *Draugo* premijuotas J. Kralikausko romanas, 1980 m. taip pat išleistas Lietuviškos knygos klubo Čikagoje, buvo *Po ultimatumo*. Kai kurių kritikų nuomone, šis, kaip ir vėlesnieji J. Kralikausko kūriniai, neprilygo Mindaugo trilogijai.

Be *Draugo* lit. premijų, J. Kralikauskas dar buvo apdovanotas Vinco Krėvės vardo literatūros premija Toronte, o 1999 m. Lietuvoje – DLK Gedimino 5-ojo laipsnio ordinu. 2002 m. Lietuvoje išleista išsami E. Bukelienės monografija *Juozas Kralikauskas*. Reikia tikėtis, kad šis didis mūsų rašytojas ir jo kūryba ateityje Lietuvoje susilauks atitinkamo dėmesio, o tuo tarpu: „atsišaukime nors gegutė...“ □

Prof. E. Bukelienės monografijos *Juozas Kralikauskas* sutiktuvės Lietuvos Rašytojų klube 2003 m. balandžio 2 d. Iš kairės: Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto mokslinė darbuotoja E. Baliutytė, literatūros tyrinėtojas G. Viliūnas, istorikas prof. E. Gudavičius, prof. E. Bukelienė.

Algimanto Žižiūno nuotr.

Susitikimas su Mindaugu

JUOZAS KRALIKAUSKAS

Ir taip žydrią pavakarę bebrų mušėjas pamato Vilnią, skendinčią ramybėje. Jam nereikia klausti, kaip vadinasi ši sklindina vieta: ši dvišakė santaka žalumo tyvuliavime. Jis yra ne kartą girdėjęs, kaip Vilnia atrodo. Ją išvydęs, nudžiungia, nes yra jau pavargęs.

Praeina balzganas, šiušincias smilgas. Eina pro kadugius, kurių tamsus žalumas padengtas dulkėmis. Praėjęs riešutyną, sustoja šalikėlėje. Numeta tarbą ir atsisėda. Basas kojas užstato ant bandelių didumo akmenų, kurie gludūs ir drungni: ramina padus, pamuštus ilgoje kelionėje.

Grožisi – jo žvilgsnyje visas Vilnios vaizdas. Ši dantuota pasakiška pilis! Išdidi santakos kalne – tyrame danguje. Joje gyvena titnagiškas rikiš Mindaugas: daug girdėtas, bet dar niekad nematytas. Žemai upių tekėseną: tokia lepi, tingi ir žėručiais atšvitinga...

Dūžia bitės...

Bet ne jam čia, nuliūsta Gaudižadas. Gerai numigs; už bebrenas išsikeis druskos, peilį ir ką nors gražaus Lirgai; išsimaudys Neryje ir iškeliaus atgal į toli glūdinčius Kreivonis. Pamuštomis kojomis kaitroje kelionė bus labiau varginanti, nebent nulytų: žemė būtų drėgna, drungna...

Švilpaudamas juodberiu atjoja turčius su dideliais ūsais ir apšėpusia, smaila barzda. Koks nors Vilnios vyresnysis. Šniukštinėja uostinėdamas jo šmėklinis rudas kudlius. Blizga juodberio šlaunys ir besilinguojas kaklas...

Gaudižadas nustemba. Šis yra juk tas pats, kuris svečiavosi pas Eigelą. Tai tas pats užgaidingas, kuris sukinėjosi apie Lirgą.

„Veizdi, tikrai matytas!“ – atpažįsta bebrų mušėjas.

„Bet ka gi, suski, gude, dabar tu nari?“ – grubiai paklausia staigus turčius, atidžiai žiūrėdamas.

„Tu prei mana Lirgas lindai“, – pasityciodamas juokiasi.

Turčiaus kraujinės akys prisipildo asmenų blizgesio:

„Tai gal pryš turėjau paklausti, ar leistumbei?“

„Eš priesakmi tau, idant atstatumbei nuog Lirgas“.

„A eš sakmi tau, gude: Lirga bus mana,“ – turčiaus dantys juodi ir kreivi.

Bet Gaudižadas vis tuo pat ramiu balsu:

„Kur tau! Norėtumbei! Ale tikrai nebus“.

„Veizdmi, gude, dar net nežinai, idant tėvas jau Lirgan man priežadėja“.

Gaudižadui susopsta širdį. Patiki, kad tai gali būti tiesa. Bet laikydamasis neišsiduoti, jis juokiasi ir sako ramiu balsu:

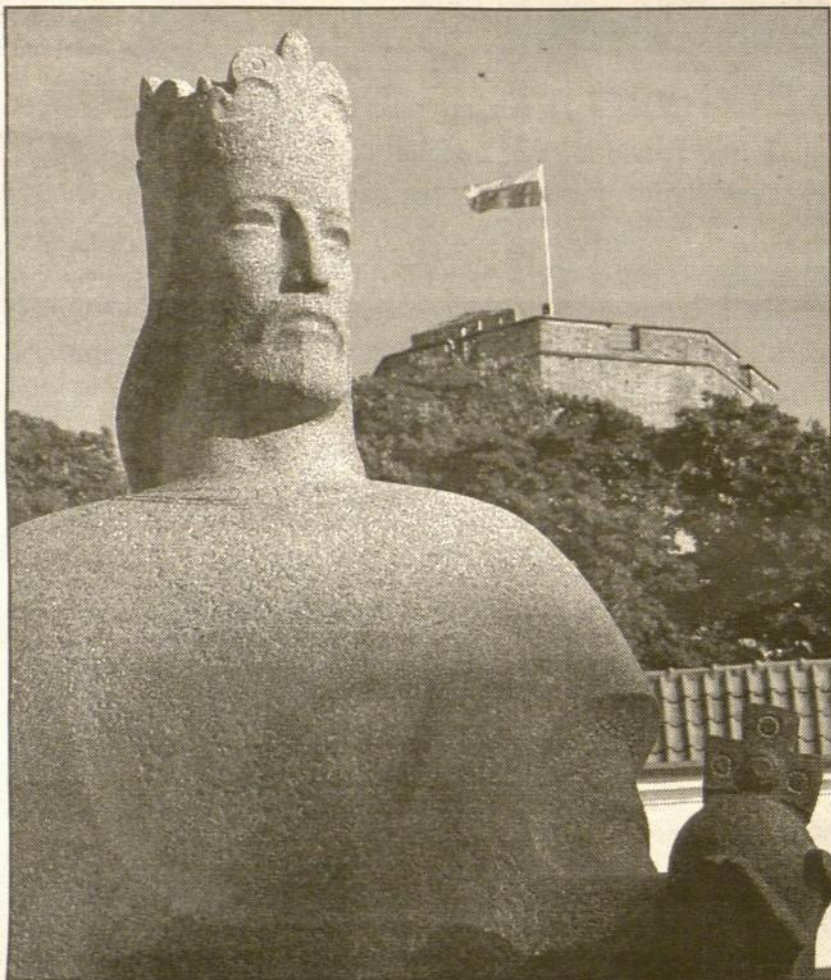
„Jeigu tu, kiaule, pamėgintumbei, va, šitas rankelės tau gerklen parpjautun.“

Pritvinkęs siuto, turčius rikteli, užpjudydamas Gaudižadą šunimi.

Bebrų mušėjas griebia akmenį ir strikteli ant kojų.

Rudis – pašiaušęs kudlas ir žiaurus, kaip vilas metas prie kelevio.

Užverda laukinė kova: su įsiutimu, iš visų jėgų ir žaibo judesiais. Gaudižadas kairiaja nutveria kudlių už sprando karčių, o dešinėje turimu

Titnaginis to rikio veidas, didelė jėga jo akyse ir balse, bet širdis jauki ir svetinga. Joks žmogus dar nebuvo savo didybe padaręs tokio įspūdžio.

akmeniu ima tvoti per galvą.

Sustaugia rudis pasibaisėjęs. Siaubingas skaldomos galvos kaušmas pripildo visą Vilnią... Bet Gaudižadas pajunta skaudžius rimbo kirčius. Ir išvysta, kad turčius jau susivertė ant jo užjoti, parmušti ir žirgo nagomis sumindžioti.

Bebrų mušėjas šoka prie raitelio. Nutraukia smailabarzdį turčių nuo žirgo ir parbloškia į žemę.

„Paleidi!“ – labai griežtai rikteli trečiasis, staiga sustabdydamas savo margą žirgą.

Gaudižadas spokso į raitelį juodmargiame žirge. Jis atsitrenkė į šio veido bruožų kietumą. Kas gi toks yra šis?

Paleistas smailabarzdis atsikelia nuo žemės. Išbalęs ir graibydamas savo kaklą, jis skubiai skundžia Gaudižadą.

„Eš matjau“, – griežtai nukerta raitelis, turįs gerą aprėdą ir autlę, vešlią barzdą, kuprotą nosį ir randą kairiajame žande.

Smailabarzdžio turčiaus veidas patįsta ir įgauna baimingumo.

Gaudižadas sulig tuo atkvapu suvokia, kad šis – taip savimi pasitikęs – yra pats Vilnios rikis. Ir išsyk supranta, kad išėjo labai blogai. Rikis Mindaugas, be abejo, užsisstos savąjį turčių, o ne jį, pėsčią laukininką. Tuščia dingstis būtų tikėtis, kad varna kirs į akį varnai. Katras beturtis, tas liks ir kaltas. Nubaus – ir nežinia kaip: gal įsakys rimbais ar rykštėm plakti.

Mindaugas sėdi margame kaip jautis žirge: juodais ir baltais lopiniais. Kietu žvilgsniu iš padilbų žiūri į tankiai alsuojantį Gaudižadą, smarkų ir stiprų jaunuolį, taip drąsiai ir vikriai kovojusį.

„Takiun man reikia,“ – ištaria pagaliau Mindaugas.

Gaudižadas, Mindaugo veido išraiškos baiminęsis, pasijaučia dabar išteisintas. Bet, viduje atslūgstant, jį vėl užgriebia minti: gali būti, kad Lirgą tėvas šitam pažadėjo. Atmena: paskutiniu metu ji jau buvo kažkokia kitokia. Ji buvo lyg puikėnė, jau šiurkštesnė.

Iš įkastos rankos srūva kraujas, be Gaudižadas po sunkia minties letena lyg to nematytų ir nejustų.

„Takiun man reikia, – pakartoja Mindaugas. – Takiun, katrie nebaja nei kraujas, nei skausma, nei Giltinės. Iš kur?“

„Iš Kreivatoniūn“.

„Mm“.

„Kietaviškėpsi. Ten Strėva irgi Spengla inteka Ilgia ežeran“.

„Ka atejai?“

„Druskas. Azuo bebrenas“.

„Šalip Kerdavė“.

„Tėvas leipė eiti Vilniap. Sakė, Vilniaje geresniejie žmunes“.

„Sakė geresniejie?“

„Sakė“.

„Veizdi, Tauralga? Djaugsmas girdėti. Žmunes Vilniaje geresniejie. Kernavėje būtin šunimi ažuopjuden. Kernavėje raitas muša rimbuo per galvan žmunin, katras dvi deini eja druskas“, – patytia Mindaugo akyse ir baltuose, stipriuose dantyse ties vešlia barzda. – Šitan vyran, Tauralga, vedi Daugydap. Irgi dostat jamuoi... Kuo vardo?“

„Gaudižadas“.

„Dostat Gaudižaduoi druskas ir žirgan“.

Vėl smeigdamas akis į apstulbusį Gaudižadą, Mindaugas dar pasako:

„Jagi sveikas laimai, druska nešinas saviemus tėvamus. A jeigu narėtumbei Vilniaje gyventi, eš šaukiuo. Atjaji manenspi“.

„Dėkui!... Dėkui!... – teištaria suakmenėjęs Gaudižadas.

Mindaugas atleidžia pavadžius ir krusteli – margas žirgas ūmai metasi pirmyn...

Gaudižadas atsipeiki, pastebėjęs, kaip dega kraujinės akys: Tauralga tebeverda sugėdintas ir įžeistas. Niekadėjas...

O nematomoji Laima, o šventoji dievone! Jis pašauktas į Vilnią, jeigu tik norės. Kokia naujiena. Jis jau turės žirgą. Tėvas per ištisą gyvenimą nebuvo turėjęs. Pačioje Vilnioje atrado teisybę ir savo laimę. Į Kareivonis ne pėsčias, ne savo paties kojomis, vis mindamas ir mindamas, o zovada savo žirge...

Netoli paneryje suokia lakštingala...

Gaudižadas švyti džiugesiu ir gėrįsi nujojančio rikio povyza. Titnaginis to rikio veidas, didelė jėga jo akyse ir balse, bet širdis jauki ir svetinga. Joks žmogus dar nebuvo savo didybe padaręs tokio įspūdžio. Dar joks tokia žodžio galybe, kaip šis margajame žirge...

Zyzia uodai...

Tokių man reikia, tebeskamba Mindaugo žodžiai. Mane jis išsirinko, bebrų mušėją. Esmi toks, anot jo, kuris nebaja nei kraujo, nei skausmo, nei Giltinės. Ar tikrai toks esmi? Bet jei toks, kokio Mindaugas nori, dar nesu, tai toks aš būsiu. Jei dar nesu vertas, tai aš būsiu vertas, pasiryžta net sudrebėdamas kareivoniškis. Nuo šiol nebosiu nei kraujo, nei skausmo, nei Giltinės!

Nei Giltinės, mano riki!...

PASTEBĖTA VILNIAUS KNYGŲ MUGĖJE

RIČARDAS ŠILEIKA

Į aštuntąją Vilniaus knygų mugę sugužėjo 270 dalyvių iš 9 šalių. Savo kūrinius pristatė net 22 užsienio rašytojai, tačiau lietuviško žodžio meistrų mugėje tikrai buvo keliom dešimtims daugiau. Bilietai į mugę kainavo 8 litus, o moksleiviams, studentams ir pensininkams – 5 litus. Kadangi šie metai yra

paskelbti vaikų kultūros metais, tad ir knygų mugės pagrindinė tema – vaikų literatūra. Net 57 vaikų renginiams ir vaikiškų knygų pristatymams Lietuvos parodų centre LITEXPO buvo skirta 4-oji ekspozicijų salė.

Kiekvieną dieną Švedijos stende lankė Karlas ir vis ieškojo Mažylio su uogiene ar tortu. O dargi kiekvienas mugės lankytojas buvo kvieistas nupirkti ir dovanoti knygų beglobiams bei socialiai remtiniams vaikams. Užsukęs Vaikų scenon, išvydau Klaipėdoje gyvenantį prozininką Rimantą Černiauską, kuris reklamavo leidyklos „Versus aureus“ išleistą savo naujutėlę knygą *Slieko pasaką*. Tuotarp vaikai ant ilgiausių trijų popieriaus juostų turėjo progą piešti nebūtinai ką nors sliekiška. Čia pat veikė aštuoniolikmetės moksleivės Mildos Norvaišaitės lėlių paroda. Smagūs jos piešiniai ir prierašėliai sudėti į knygą *Maži Mildos džiaugsmai*.

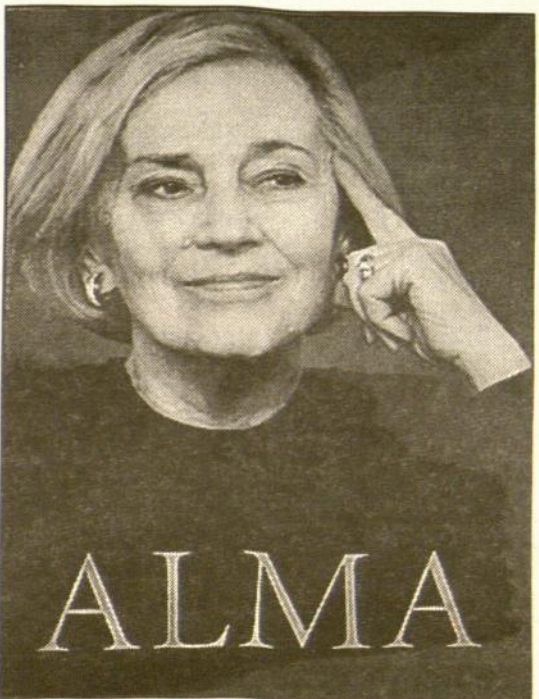
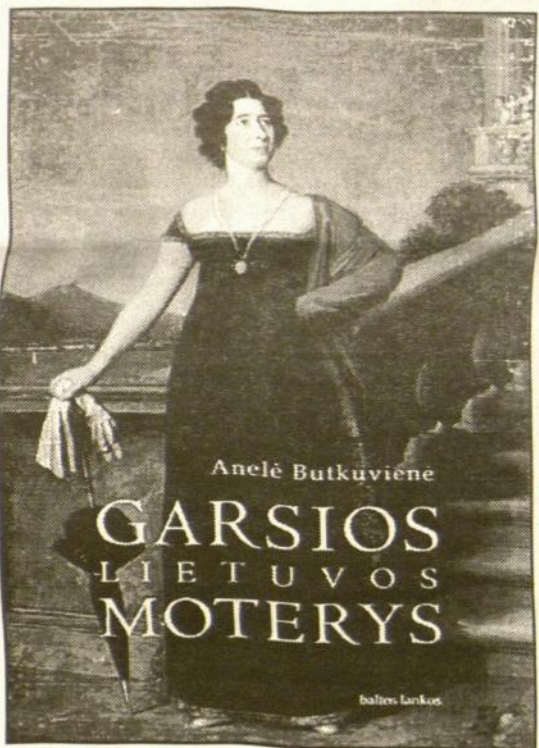
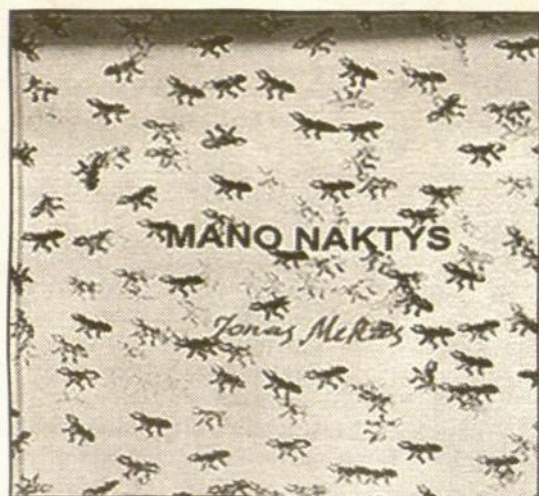
Savo dešimtmetį švenčianti leidykla „Kronta“ ryžosi išleisti pirmąją esė knygą. Tai Vytauto V. Landsbergio naujausias opus *Šisbeitas*. Tačiau knygų mugės tirštai auditorijai šios knygos išvysti nepavyko, nes ji paprasčiausiai nebuvo išleista. Tuščio pristatyme dalyvavęs Leonidas Donskis gurkšnojo mineralinį vandenį ir liejo pagyrimų autoriui. Užtat ant stalo gulėjo Vytauto kita nauja (eilėraščių) knygelė *Debesys panašūs į žmones* (šią knygelę iliustravo autorius septyniolikmetis sūnus). O neišleistoje knygoje *Šisbeitas* autorius leidžias prabilti didelėms asmenybėms (pavyzdžiui, A. Nykai-Niliūnui, J. Mekui, J. Basanavičiui, partizanų vadui Dzūkui). Autorių nuo pat paauglystės lydėjo kultinės knygos – Rėjaus Bredberio *Pienių vynos* ir Selingerio *Rugiuose prie bedugnės*. Vytauto V. Landsbergio *Šisbeitas* yra skirta augančiai publikai.

Tikrai sielai visiškai nesvarbūs titulai ir užimamos pareigos. Todėl ir Utenos rajono meras Alvydas Katinas rašo eilėraščius. Knygų mugės Rašytojų kampe buvo pristatyta A. Katino poezijos knyga *Sienos iš vėjo*, kurią išleido Utenos leidykla „Indra“. Daug šios knygos eilučių jau yra išversta į vengrų ir anglų kalbą. Anot paties mero Alvydo Katino, per rinkimų kampaniją (nes Vilniaus knygų mugė vyko prieš pat rinkimus į savivaldybių tarybas) buvo daug politikų, saldžiabalsiškai giedojusių ir net eilėraščius deklamavusių. Poeto sesuo Regina Katinaitė-Lumpickienė (irgi poetė) pasveikino brolių knygos gimimo progą ir įteikė septynias geltonas,

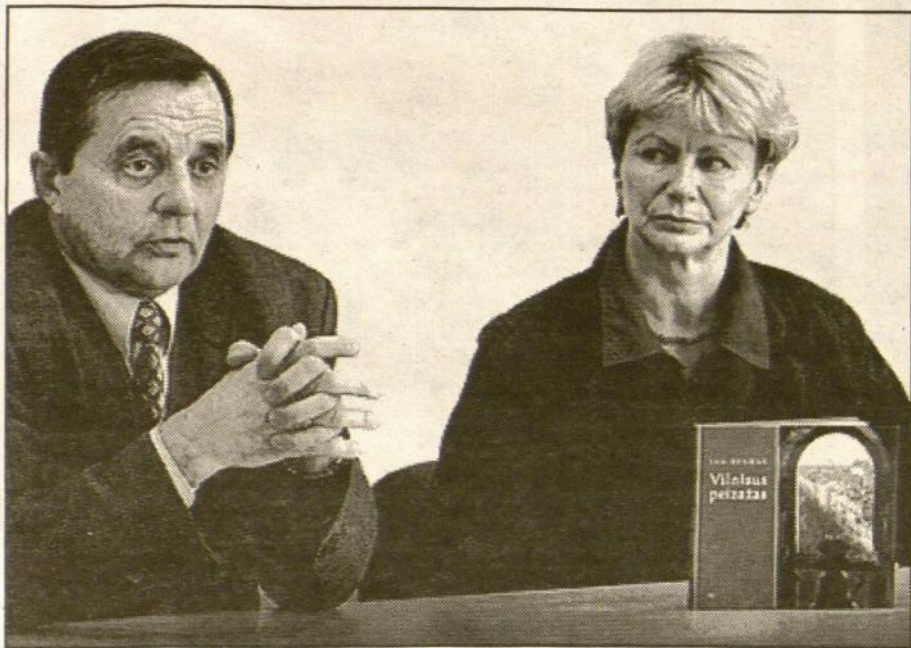
geltonas, geltonas rožes. Ta pati leidykla „Indra“ podraug demonstravo ir 145 metų Utenos miesto sukakčiai išleistą albumą. Tai informacinio publicistinio pobūdžio leidinys, kuriame dominuoja fotografijos. Vėl meras A. Katinas patvirtino, kad reklamuoti savo kraštą – taip pat savivaldos labai svarbus reikalas. Alvydo poezijos knygelė kainuoja 11 litų ir 9 centus.

Į istorikės, humanitarinių mokslų daktarės Anelės Butkuvienės parašytos ir sudarytos knygos *Garsios Lietuvos moterys* pristatymą susirinko penkiasdešimt dvi moterys ir panelės (įskaičiuojant Maironio lietuvių literatūros muziejaus direktorę Aldoną Ruseckaitę, Panevėžio literatūrinės žiemos festivalio organizatorę Elvyrą Pažemėkaitę, žurnalistę Rasą Žemaitienę, Lietuvos rašytojų sąjungos sekretorę Rasą Bagdonavičienę ir bibliotekininkę Aureliją Giedrienę) ir dešimt vyrų (įskaičiuojant ir šios knygos leidėją, „Baltų lankų“ viršininką literatūrologą Saulių Žuką). Knygoje aprašomi apypusšimčio moterų gyvenimai, veikla, likimai. Pirmosios šioje knygoje linksniojamos moterys – kunigaikštienė Birutė, Kęstučio dukterys Miklausė, Danutė ir Ringailė, Ona Vytautienė, Sofija Vytautaitė. Taigi knygos puslapiams žingsniuojama iš XIV amžiaus iki XX amžiaus pirmosios pusės. Įdomiai ir detaliam šnekama apie kunigaikščio Platono Zubovo, gydytojo ir rašytojo Vinco Pietario, sukilimo vado Zigmanto Sierakausko, lietuvių tautinio atgimimo patriarcho Jono Basanavičiaus žmonas. Apie pirmąją Lietuvos teatro primadoną Marianą Korvelytę, apie Adomo ir Celinos Mickevičių vaikų auklę beigi vėliau poeto mylimąją Ksaverą Deibel, apie pirmąją moterį rašytoją romanistę Sofiją Tyzenhauzitę. Knygos autorė tikina, kad stengėsi išsaugoti istorinio fakto tikslumą, o jos pačios interpretacijos yra minimalios. Anot Aldonos Ruseckaitės, nereikia nusiteikti, kad ši knyga feministinė. *Garsios Lietuvos moterys* be jokio antkainio pačioje leidykloje galima įsigyti už 35 litus.

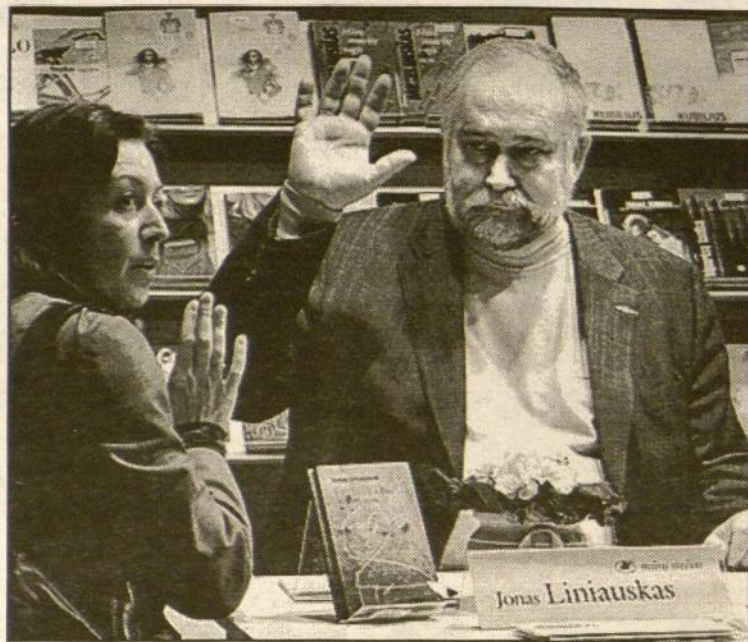
Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Šiuolaikinės literatūros skyrius kūrybiškiausių knygų dvyliktukus sudarinėja jau penkeri metai. Šįmet susėdę penkias (o gal ir šešias) valandas diskutavo dėl 2006 metais išleistų knygų. Sąrašą daugiausia pateko Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklos išleistų knygų – aštuonios. Anot literatūrologės Jūratės Sprindytės, institutas yra institucija, kuri turi paisyti ir kanonų. O slapto balsavimo rezultatai iš voko ištraukė minimo instituto Leidybos centro direktorius Gytis Vaškelis ir pranešė: kad laureatas – novelių knyga *Kalno saugotojas*, kurios autorius Danielius Mušinskas, o leidykla „Homo liber“. Nesuži-

Autografus rašo prezidentienė Alma Adamkienė.

Fotomenininkas Stanislovas Žvirgždas ir „Vagos“ leidyklos vyriausioji redaktorė Janina Riškutė pristatė fotografo Jano Bulhako knygą – albumą *Vilniaus peizažas*.

Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas Jonas Liniauskas (šalia sėdi jo žmona) autografus rašė savo naujon eilėraščių knygon *Voverės ir kitos būtybės*.

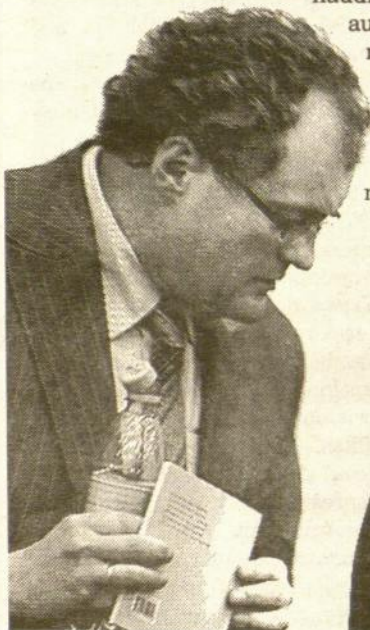
Vienuoliktoje Milda Norvaišaitė, ne tik išleidusi gražią knygą, bet knygų mugėje surengusi lėlių parodą.

noja, kokios vertės piniginę premiją Danieliui turėtų atiduoti kovo 9-ąją Vileišių rūmuose. Dar buvo pasakyta, kad daugelio komisijos narių liežuviai labai dažnai linksniavo ir Andrių Jakučiūną ir jo romaną *Servijaus Galo užrašai*. O laureatas Danielius Mušinskas prisipažino, kad šioji jo knyga yra išleista po penkiolikos metų pertraukos ir kad ji turėjo vadintis *Saulėlydis Lietuvoje*. Leidyklos „Homo liber“ interneto svetainėje Danieliaus knyga įkainota 16 litų.

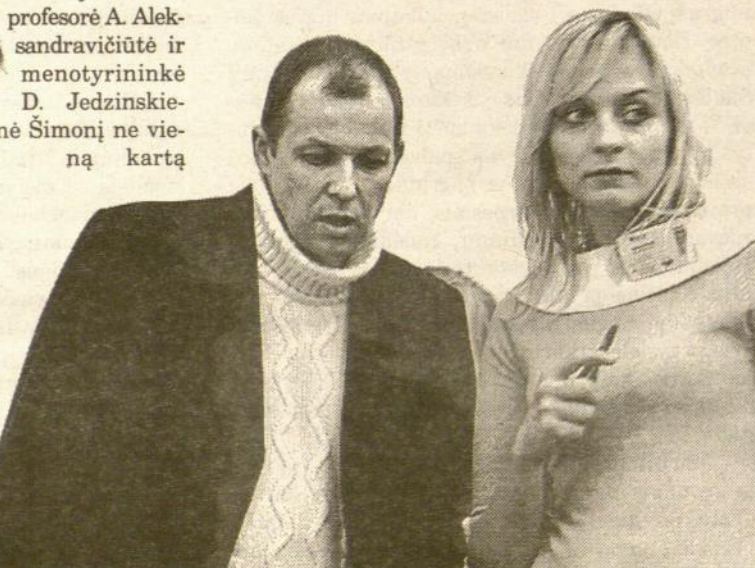
Nors daugelis laukė sekmadienio vidurdienio, kada galės išvysti Joną Meką, tačiau „Baltų lankų“ leidyklos kabliukas buvo be slieko. Visų laukiamas (lauktas) rašytojas neatvyko. Leidėjas Saulius Žukas pristatė, kad knyga *Mano naktys* rašyta angliškai ir paties Meko išversta į lietuvių kalbą. Todėl pragmatiškai pamaniau: ar pats autorius gavo honorarą už savo tekstų vertimą į lietuvių kalbą? Tai didžiaformacio formato (29x29 cm) knyga skruzdėliukėmis išpaisytais viršeliais. Tai Eugenijaus Varkulevičiaus, New York mieste pasivadinusio ar pavadinto Auguste Varkalis, dabar jau gyvenančio vėlekos Kau-no mieste, darbeliai. Jis šios knygos pristatyme dalyvavo, sėdėjo, moderatorei šuktelėjo „nerėk“. Taigi Jono Meko *Mano naktys* yra knyga be puslapių žymėjimo, beveik be kablelių ir dar labiau be taškų. Juk visi Jono raštų skaitytojai seniai žino, kad šis žmogus absoliučiai nepaiso lietuvių kalbos skyrybos taisyklių. Taigi ši menininko ir rašytojo Jono Meko knyga – tai 1978 ir 1979 metų ar tikrai susapnuotų, ar išgalvotų sapnų (tikėtinau, kad išgalvotų, kad priplūdusių kiaurom dienom) aprašai su įvairiom digresijom ir įterpiniais. Ši knyga „Baltų lankų“ leidyklos knygynėlyje kainuoja 50 litų.

Kazio Šimonio (1887-1978) meno albumą iš-

leido „Vaga“. Albume 103 spalvotos ir daug nespaltotų reprodukcijų, keli literatūrinio palikimo pavyzdžiai. Knygos sudarytoja menotyrininkė Nijolė Tumėnienė sakė, kad prieškarui Kazio Šimonio darbus pirkdavo stambias algas gaunantys valdininkai, taip pat kunigai. Vienas iš didžiausių dailininko globėjų ir pirkėjų buvo Maironis. Užtat dabar Maironio lietuvių literatūros muziejuje yra saugoma nemenka dailininko paveikslų dalis. Aišku, visų Kazio Šimonio darbų surasti nepavyko. Autorius per savo devyniasdešimt vienerius gyvenimo metus yra sukūręs begalę darbų – apie du tūkstančius. Anot sudarytojos, vertingiausi autoriaus darbai buvo sukurti iki sovietiniu laikotarpiu. Vėliau, jau tarybmečiu, kad išlaikytų savo šeimą (turėjo tris sūnus), tapė savo populiariausių kūrinių kopijas (tų variantų būdavo net po šešis). Žinia, tie variantai nėra tapatūs, kisdavo kompozicija. Anot N. Tumėnienės, Kazio Šimonio įkvėpimo šaltinis buvo liaudies menas, ypač audiniai. Pristatyme dalyvavusios profesorė A. Aleksandravičiūtė ir menotyrininkė D. Jedzinskienė Šimonį ne vieną kartą

Vytauto V. Landsbergio nespėtos išleisti knygos *Šisbeitas* pristatymo akimirka.

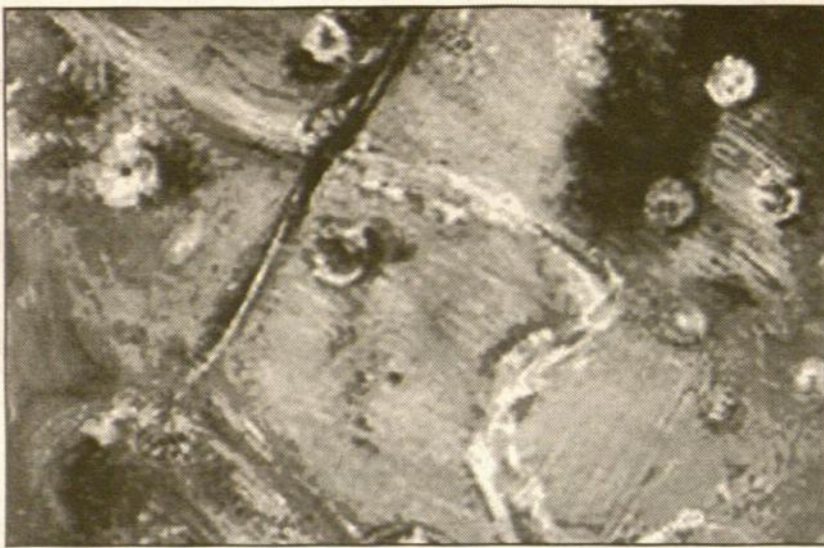
Tikrai sielai visiškai nesvarbūs titulai ir užimamos pareigos. Todėl ir Utenos rajono meras Alvydas Katinas rašo eilėraščius.

lygino su Čiurlioniu, rasdamos daug bendrybių. Albumo kaina 119 litų ir 99 centai.

Visa Lietuva tuoj pat sužinojo, kad vasario 17 dieną po sunkios ligos mirė rašytoja ir dailininkė, 18-os knygų autorė Jurga Ivanauskaitė (g. 1961). Todėl knygų mugėje labiausiai buvo ieškoma jos poezijos knyga *Odė džiaugsmui*. Jau pačią pirmą dieną buvo išpirktas likęs tūkstančio egzempliorių tiražas (kitus du tūkstančius skaitytojai ir autorės gerbėjai spėjo išgraibyti dar knygynuose). Troleibusu namop grįžtanti, poetė Marytė Kontrimaitė apgailestavo, kad nespėjo nusipirkti šios knygos. „Tyto albos“ leidyklos vadovė L. Varanavičienė sakė: „Svarbiausia – kad Jurga palaikė šią knygą savo rankose, vartė, lietė popierių ir galų gale pasakė, kad būtent taip knygą ir įsivaizdavo. Norėjome padaryti gražią knygą, – tai buvo Jurgos valia“.

Knygą *Paribio šnektos (fonologija)* parašė lietuvių kalbos dialektologas Kazimieras Garšva, o išleido Lietuvių kalbos institutas. Paribio šnektomis vadinamos abipus Lietuvos valstybės sienos ir ypač už jos esančios šnektos. Knygos autorius Kazimieras Garšva per 30 metų apėjo ir apvažiavo visą Lietuvą, į magnetofoną įrašė daugybę tekstų, kurie yra saugomi Lietuvių kalbos instituto Tarmių archyve. Šioje knygoje autorius sistemingai nagrinėja visos lietuvių kalbos ploto paribio šnektas, XX amžiuje buvusias ir esančias Latvijoje, Gudijoje, Lenkijoje (Seinų krašte) ir Karaliaučiaus srityje (Mažojoje Lietuvoje). Ši Kazimiero

Nukelta | 7 psl.

Saulės Piktys abstrakcijos, eksponuotos A. Žmuidzinavičiaus kūrinių ir rinkinių muziejuje Lietuvoje.

Paslapties prisilietimas Saulės Piktys tapybos darbų parodoje

IEVA ŠADZEVIČIENĖ

Abstrakčiose drobėse, kviečiančiose pasinerti į vidinį Saulės Piktys vandenyną, retkarčiais materializuojasi konkrečių daiktų užuominos, vėl panyrančios į spalvų gelmes. Tapytoja, parodos „Vandenynas iš kitos pusės“/ „Mano tinkle“ atidaryme, įvykusiame š.m. vasario 23 dieną, Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus, A. Žmuidzinavičiaus namuose, kalbėjo: „Noriu, kad, žvelgiant į mano kūrinių, galima būtų užuosti apelsiną, tačiau jame nesimatytų konkretaus simbolio“.

Los Angeles, California, gyvenančios Saulės Piktys darbai kupini jausmo, mistinės – metafizinės paslapties, įtraukiantys žiūrintį į egzistencialistinį pasąmonės pasaulį, ypač netikėtais pavadinimais priverčiantys kontempliuoti ten paslėptą esatį. Jos drobėse pagrindinė kalba tenka spalvai: perregimos pastelinės dermės pakylėja ir pripildo darbus lengvumo, vos juntamo švelnaus ilgesio, tamsiai mėlynos ir žalios, pagyvintos beveik „bonnard'išku“ (Pierre Bonnard, 1867–1947) sąskambių, nugramzdina į bedugnę pasąmonę, rudai – raudonos įsuka į nenuspėjamą, veik siurrealistinį – intuityvistinį pasaulį.

Nemažoje dalyje S. Piktys drobių vyrauja mėlyna spalva ir milijoniniai jos atspalviai, natūraliai besisiejantys su dangaus tolais, skaidrumu, vandens gelmėmis, savo ruožtu susijusiomis su žmogaus jausminiu pradū. Darbo, kaip ir visa paroda, besivadinančio „Vandenynas iš kitos pusės“ (2006), apačioje nutapyta vos menama miniatiūrinė žmogaus figūra, nusisukusi nuo žiūrovo, žvelgianti į priešais atsiveriantį langą, virš kurio plytinti rusvos spalvos ruožą aplieja mėlyna, viską nugramzdindama į egzistencialistinės būties gelmes. Emocinis, jausmu užliejantis, pasąmoninio prado krūvis priverčia susimąstyti bei pažvelgti į Saulės Piktys kūrinius „iš kitos vandenyno pusės“: savo nuojaautos dėka spėti tapytojos užmintas mįsles. „Sudie, mėlyna spalva“ (2006) – šiltos stiprios mėlynos spalvos pagrinde, mirgančiame pratrintais balsvais virpesiais, dar pagyvinamais rusvai violetinių pustonių, nusidriekia gelsvai auksinė linija, pradingstanti neapibrėžtame kvadrate. Apačioje ją atkartoja veik nepastebimas, netikėtas ir staigus raudonas brūkšnis, lyg šviežio kraujo gyslelė, atkartojanti vidinius virpesius. Šiame darbe (kaip ir apskritai S. Piktys kūryboje) juntama siurrealistinio, abstrakcionistinio Joan Miro įtaka.

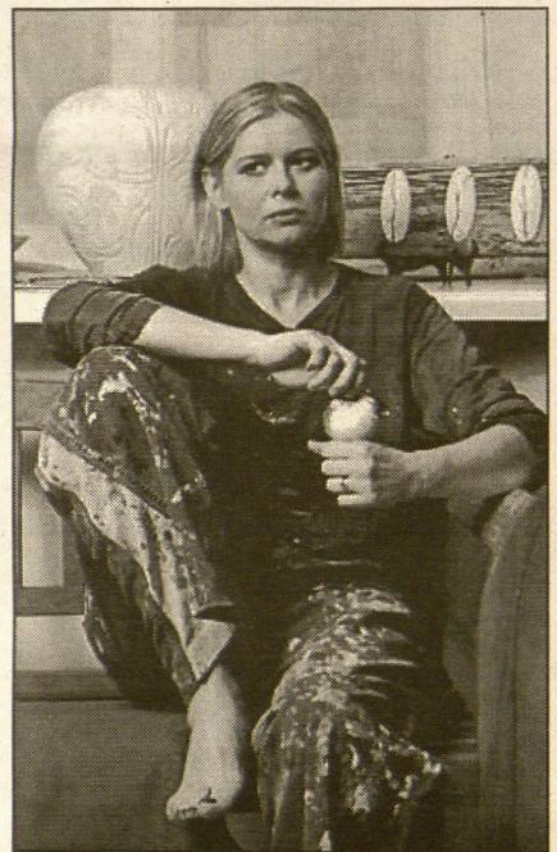
Jau kitokia, pastelinė, balsvai melsva – vyrauja vienuose realistiškiausių Saulės Piktys darbų: „Fata morgana“ (2006) ir „Skalbimas“ (2007). „Fata morgana“ iš abstrakcijos susimaterializuoja saulėje ir vėlyje plazdančios balsvai gelsvai raus-

Saulės Piktys darbai kupini jausmo, mistinės-metafizinės paslapties, įtraukiantys žiūrintį į egzistencialistinį pasąmonės pasaulį, ypač netikėtais pavadinimais priverčiantys kontempliuoti ten paslėptą esatį.

vai melsvos užuolaidos, intriguojančios, bet tik leidžiančios spėti, kokia tapytojos dvasinė kertelė dar slepiasi už jų. Šioje drobėje įsikūnijusi lengvumo, melsvų tolių ir svajonės nuojauta jau kiek ryškesniu pavidalu atsikartoja „Skalbime“. Čia už skalbinių juostos nusitęsusi žydrynė įgauna saulėkaitos kontrastingumą, po balsvai melsva vėlyje plaikstomų „drabužių“ juosta gulasi šviesos nuakšintos oranžinės „vagos“.

Dar viena S. Piktys tapybos darbų dalis prisotinta visai kitokios – tamsiai rudai juodai oranžiniai geltonai raudonos – spalvų gamos bei jausminio krūvio. Triptike: „Pašnekesys su katinu“, „Kuždesys tarp eilučių“, „Kuždesys tarp eilutės“ (2006), eksperimentuojama apskritimo, pusrutulio, juodos linijos – virpančio raudonai oranžinio fono kontrastu, pratinami balti ploteliai, kartais suspindintys geltona šviesa. „Santa Monikos paplūdimys“ (2007) bei „Wilsher bulvaras“ (2007) virsta abstraktizuotais geometrinių formų plotais, sujungiamais tamsokomis prigesintomis spalvomis. Tapytoja domisi spiraliniais sūkuriiais, lyg begaliniais labirintais, įtraukiančiais į anapusinį pasąmonės pasaulį: „Priežastingumas“ (2006), „Mėnulio vaizdas“ (2007). Rusvai rudas sūkurys („Priežastingumas“) dar išlaiko barjerą: beveik grafiškais, juodais teptuko brūkšniais, pats sūkurys atribojamas „grotomis“, tuo tarpu „Mėnulio vaizde“, tokiam panašiam į stilizuotą saulėgrąžą, tekstūriškas ovalo sūkurys, pagavęs jau nebepaleidžia, besąlygiškai įsukdamas žiūrovą į anapusybę.

Romantiškesnės nuotaikos atsispindi „Trijų kalnų viršūnėse“ (2007), „Prietoje“ (2007), „Be pavadinimo“ (2007). „Prietoje“ tamsiai žalia susilieja su mėlyna ir suskamba ryškia violetine, išstipstančia balsvoje, apačioje atsikartodamos pustonių žaismu; „Trys kalnų viršūnės“ sušildomos „bonnard'iškais“ sąskambiais: švyti raudonai violetine, balta, suskamba mėlyna, išstiprdamos gilioje žalumoje. Paslaptimi alsuoja specifinėmis plastinės išraiškos priemonėmis išspręstos drobės: „Mėnulio šviesos ūkas“ (2007), „Bangos nugramzdintas“ (2007), „Pieva“ (2006). Šie darbai artimiausi abstrakčiajam ekspresionizmui: subtiliomis, bet užslėptu vidiniu emocingumu įkrautomis linijomis, laisvais nubėgimais („Mėnulio šviesos ūkas“) ir beveik sausais, tiesiog iškrapštomais brūkšniais („Pieva“) nuo žiūrovo „paslepiama“ tolumoje glūdinti gelmė, vidiniai „vandenyno toliai“. „Bangos

Saulė Piktys

nugramzdintas“ – atvirkščiai vėl įsileidžia stebėtoją į povandeninį pasaulį, kur žaliame fone plūduriuoja, gan nervingomis linijomis išsiraizgiusi, geltonai ruda augmenija. Povandeninis, pasąmoninis pasaulis, „kita pusė“, nugramzdina į savąją, vien tik jausmais užlietą būtį.

Saulė Piktys siekia „savo kūrinius išlaikyti spontaniškais ir simboliškais, kupiniais paslapties nuojautos, apjungtais vien šviesos ir nuotaikos“. Intuityvūs ir asociatyvūs abstrakčiosios tapybos kūriniai, eksponuojami parodoje „Vandenynas iš kitos pusės“/ „Mano tinkle“, įtraukia žiūrovą į jausminį dailininkės pasaulį, užmena begalines mįsles ir kelia conceptualias sąsajas. S. Piktys panardina mus į egzistencialistinę spalvų psichologijos gelmes, kuriose nėra konkretaus atsakymo, bet tik paslapties prisilietimas. □

Tautiniais drabužiais puošia Lietuvą

GEDIMINAS ZEMLICKAS

Anastazijos ir Antano Tamošaičių galerijoje „Židinys“ užbaigtas prieš metus pradėtas projektas *Tautinių drabužių audimas pagal XIX–XX a. I p. rinkinius*. Pažymint Lietuvos tekstilės patriarcho 100-ąsias gimimo metines, paramą projektui skyrė Lietuvos tautodailės institutas išeivijoje. Dabar tai projektas, nes projektų laikais gyvename, o, kalbant paprasta tautos kalba, viskas atrodo lyg ir nesudėtinga: pagal senuosius lietuvių tautinių drabužių pavyzdžius reikėjo sukurti ir išausti du kostiumus – žemaitišką ir aukštaitišką. Tai ne viskas, nes projekto esmėje glūdėjo gilesnė mintis, gal net svarbiausia: to darbo turėjo imtis dvi austi nemokančios merginos. Vadinasi, per metus turėjo įsisavinti audimo amato ir meno paslaptis. Taigi kilo tam tikra intriga: ar atsiras šiais skubos laikais merginų, norinčių aukoti brangų laiką savo močiūčių užsiėmimui – audimo įmantrybėms, kai gyvenimas siūlo tiek daug įvairiausių pagundų ir galimybių?

Praėjusio amžiaus ketvirtajame dešimtmetyje Antanas ir Anastazija Tamošaičiai Žemės ūkio rūmuose Kaune, be kitų tradicinių amatų ir europietiško naujovių, mokė ir audimo meno paslaptį. Vadinasi, taip pat „vykdė projektą“, nors tokios sąvokos tada niekas nevartojo. Nepriklausomoje Lietuvoje buvo daug norinčių išmokti audimo meno paslaptį, bet ar šiam užsiėmimui norės skirti laiko dabartinės lietuvaits?

Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto absolventė Rasuolė Dindaitė ir Vilniaus pedagoginio universitete pradinį klasių mokytojos specialybę įgijusi Violeta Gudaitė buvo tos lietuvaits, kurios panoro šio pasiūlymo imtis. Klausantis projekto vadovės Ramutės Raciūtės, tai nėra paprastas dalykas – sukurti tautinių drabužių kostiumą. Štai kad ir aukštaitės tautinių drabužių komplektą sudaro sijonas, prijuostė, liemenė, marškiniai, nuo-

metas, tautinė juosta ir apatinis sijonas – mažiausiai septyni elementai.

Buvo kur pasireikšti merginų kūrybiškumui. Kol atsėdėjo prie audimo staklių, teko gerokai pasidomėti Lietuvos nacionalinio muziejaus ir Lietuvos dailės muziejaus fonduose saugomais tautiniais drabužiais. Ramutė Raciūtė neslepia siekusi, kad merginos pačios rinktųsi joms labiausiai patikusius drabužių elementus ir jų derinius. Siekta kuo didesnio autentiškumo, nors mūsų laikais tai nėra lengva. Net ir Antanui Tamošaičiui, mokantis Kauno meno mokykloje, o vėliau tapus Žemės ūkio rūmuose Namų pramonės skyriaus vedėju, autentiškumo tautiniuose drabužiuose jau buvo išlikę toli gražu ne per daugiausia, todėl jo reikėjo ieškoti, puoselėti, autentiškumo siekį perduoti jaunajai kartai. Antai aukštaitių moterų liemenės, – tvirtina Ramutė, – jau buvo siuvamos daugiausia iš pirktinių medžiagų, o A. Tamošaitis tautiniame kostiume pripažino tik austus audinius. Dabartiniai Anastazijos ir Antano Tamošaičių pasekėjai Vilniuje stengėsi eiti savo patrono nužymėtu keliu: rado tinkamą modelį ir audė audeklą „pagal Tamošaitį“. Ieškojo spalvos, kuri tiktų prie pasirinkto sijono modelio.

Ramutei su mokinėmis, atrodo, labai pasisekė. Merginos kruopščiai padirbėjo muziejų fonduose, taigi labai gerai žinojo, ko nori. Joms patiko austi,

Rasuolė Dindaitė ir Violeta Gudaitė ne tik perprato audimo paslaptis, bet galerijai „Židinys“ ir sau išaudė po komplektą tautinių drabužių. Gėdimino Zemlicko nuotr.

tad kaip toje dainoje – tarsi ir didelio vargo nebuvo. Netgi tokį nuobodoką darbą – nuometo darymą, Violeta Gudaitė atlikdavo su daina ir tai visai ne tuščias prasimanymas, nes, dirbant su staklėmis, labai svarbu pajusti darbo ritmą. Tada ir klaidų mažiau, lyg ir savaime išeina.

Su tokiu darbu nesusipažinusiame šių eilučių autoriui kyla daugybė klausimų. Kad ir toks: jeigu merginos siekė autentiškumo, vadinasi, bandė atkurti, pakartoti tautos kurtų tautinių drabužių elementus. O jeigu taip, tai kur čia kūryba? Gal jai ir nelieka vietos, nes viskas išstipsta amate?

Pačios audėjos ir jų vadovė laikosi kitos nuo-

Nukelta į 8 psl.

Knygų mugėje

Atkelta iš 5 psl.

Garšvos monografija jau buvo pristatyta Punske, Rygoje, Peterburge, Lietuvos ambasadoje Minske. Ji įteikiama užriebio ir paribio lietuvių mokyklų bibliotekoms ir mokslo įstaigoms.

Leidykla „Tyto alba“ išleido knygą apie Lietuvos Respublikos prezidento Valdo Adamkaus žmoną Almą Adamkienę. Knyga pavadinta *Alma*. Joje apie žmoną pasakoja pats Valdas Adamkus, asmeniškai ją pažinęs ar pažįstantys žmonės ir šeimos bičiuliai. Pati Alma Adamkienė pasakoja apie savo tėvų šeimos gyvenimo tėkmę ir posūkius. Leidinys iliustruotas gausiomis nuotraukomis iš asmeninio ir oficialaus gyvenimo. Man ypač patiko spalvotos fotografijos, kuriose Alma ir Valdas nufotografuoti podraug su aukštais kitų šalių vadovais ir jų žmonomis. Kokios ponių suknelės, net akys svaigsta! Vartydamas šią knygą, sužinojau, kad Almos Adamkienės vardu yra pavadinta Šepetos pagrindinė mokykla, esanti Kupiškio rajone. Sužinojau, kad prezidentienės mergautinė pavardė Nutautaitė, o už Valdo Adamkaus ištėkėjo Rockford, IL, 1951 metų rugsėjo pirmąją. Sužino-

jau, kad Alma Adamkienė apdovanojama aštuoniais užsienio valstybių ordinais. Knygos kaina Vilniaus Pilies knygne 38 litai ir 95 centai.

Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklos vyriausiasis redaktorius V. Sventickas vis parašydavo laiškus Liūnei Sutemai, teiraudamasis, gal poetė turinti eilėraščių, kuriuos leidykla mielai išleistų. Ir štai jau knyga *Tebūnie* išleista. Knygos leidimą parėmė Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės. Kuklion knygėlėn sudėti trisdešimt penki eilėraščiai. O literatūrologė Viktorija Daujotytė apie Liūnės Sutemos pastarąją knygą mintija: „Žvelgdami į *Tebūnie* pirmojo rinkinio *Tebūnie tarptum pasakoj* akivaizdoje, galime suvokti suskaidymo, redukcijos veiksmą, įvykdomą sąmonės. Sakinio kryptis užtvenkiama; kartu atveriamą kita poetinės energijos tekėjimo galimybė. Iš dalies ta, kurią duoda su re-ta, nykstančia kalbos forma susieta tradicija (maldos, atodūsio, ypatingos, sutvirtinančios dvasinės nuolaidos), iš dalies ta, kuri atsiveria iš gilios kalbančiojo, „tebūnie“ formą ženkliaiškai vartojančio asmens patirties“. Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklos knygne-lyje knyga kainuoja 10 litų. □

Poeto ir politiko (o gal politiko ir poeto) Alvydo Katino knygos pristatymas. Sėdi pats autorius ir jo sesuo Regina Lumpickienė.

Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto nuosprendžio laukia šio instituto direktorius Algis Kalėda, Lietuvos rašytojų sąjungos vyriausiasis redaktorius Valentinas Sventickas ir po kelių akimirų laureatu tapsiantis prozininkas, mėnraščio *Metai* vyriausiasis redaktorius Danielius Mušinskas.

Knyga apie garsiausią knygnešį

EGIDIJA KAULAKYTĖ

Kovo 16-ąją – Knygnešio dieną Lietuvoje minima ir knygnešių patriarcho Jurgio Bielinio (1846-1918) gimimo diena. Praėjus beveik 90 metų po Bielinio mirties skaitytojų džiaugsmui pateikiama pirmoji biografinio žanro monografija. Šios knygos autoriai, 2004 m. parengę biobibliografinį žinyną *Lietuvos knygnešiai ir daraktoriai. 1864-2004*, šį kartą išsamiai atskleidžia žymiausio iš šių tūkstančių žinyne minimų knygnešių, daraktorių, spaudos veikėjų gyvenimo žygius.

Jurgio Bielinio tylioji (ir atkaklioji, stebinanči savo mastu) patriotiška veikla visą praeitą amžių traukė kultūrininkų dėmesį. Apie jį parašyta begalė periodikos straipsnių, garbinga vieta skirta ne tik mokykliniuose vadovėliuose. Jį mini enciklopedijos, gyvenimas ir veikla visada domino grožinės literatūros kūrėjus. Apie garsų knygnešį XX a. pradžioje yra rašęs Gabrielius Landsbergis-Žemkalnis, 1923-1924 m. Lietuvoje ir JAV išleis-tuose užrašuose apie spaudos draudimą – Pranas Mašiotas, tyrinėtojo Prano Rusecko parengtuose atsiminimų *Knygnešys* tomuose – Gabrielė Petkevičaitė – Bitė. Knygnešio sūnus, 1944 m. emigravęs į JAV, Lauras Bielinis 1958 m. New York išlei-

do knygą *Dienoiant. Spaudos draudimo laikų atsiminimai*. Dabar pirmą kartą pasirodė taip kruopščiai parengta išsami gausiai iliustruota knyga.

Autoriai, iškėlę į dienos šviesą archyvuose saugomas bylas, bibliotekose atradę seniai skaitytus rankraščius, knygnešio artimųjų ir jį pažinojusių žmonių atsiminimus, skaitytoją pažindina su plačių užmojų ir tuo pačiu stebinančiai kukliu žmogumi – valstiečiu, knygnešiu, draudžiamosios lietuviškos spaudos platinto organizatoriumi, liaudies švietėju, publicistu, leidėju, visuomenės ir kultūros veikėju.

Pirmą kartą pateikiama J. Bielinio gimimo įrašo faksimilė. Ilgai nesėkmingai ieškotas Lietuvoje, Pabiržės parapijos metrikų knygose krikšto (ir tuo pačiu gimimo) įrašas atrastas Latvijos Skaistkalnės parapijoje. Užrašytas Juozapu, giminių ir bendražygių šaukiamas Jurgiu, savo krikšto vardą Bielinis žinojo ir rašydavo kaip slapyvardį: Juozapas Baltasis, Lietuvos Teokratas, Juozapas Baltasis Erelis ir kt. Pirmą kartą taip pat pateikiama mirties metrikų faksimilė, patikslinama J. Bielinio mirties data – 1918 sausio 17 d. (anksčiau buvo rašoma sausio 18-toji).

Nauja dokumentinė monografija sudomins visą skaitytojų, neabejingų lietuvių spaudos, kultūros istorijai ratą

dos platintojo, 1905 m. revoliucijos Rusijoje dalyvio, ragavusio Sibiro tremties, gyvenimas ir veikla.

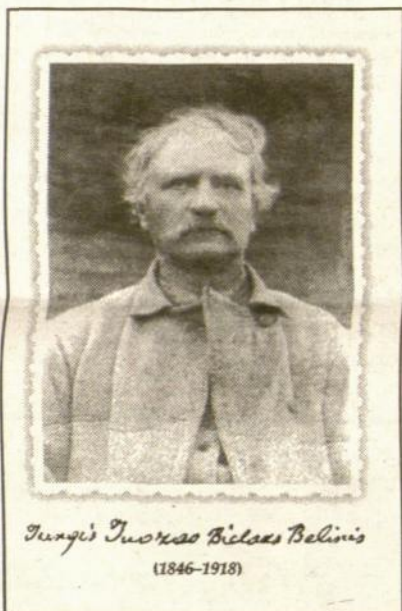
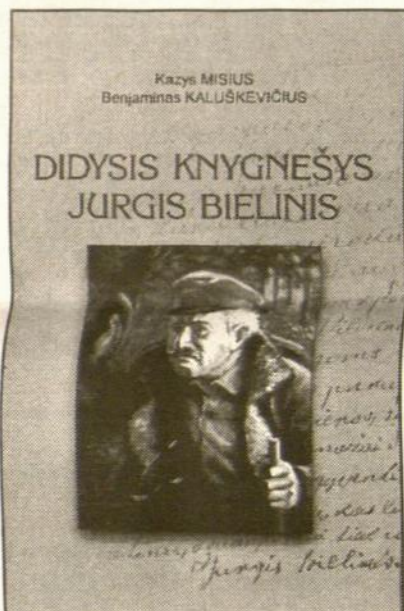
Kruopštūs bibliografai ir tyrinėtojai aptaria J. Bielinio raštus: knygas, periodinius leidinius, straipsnius, laiškus, taip pat jį pažinojusių asmenų rankraščius. Autoriai apgailestauja atradę ne visus dokumentus, kuriuose yra žinių apie J. Bielinį. Jau nebepavyko aptikti ankstesniuose literatūros šaltiniuose paminėtų dokumentų, buvusių Biržų krašto „Sėlos“ bei Kauno karo muziejuose.

Liko neišaiškinta, kuriais metais ir kurioje pradinėje mokykloje, taip pat kada ir kur su kun. Feliks Sereika Panevėžyje mokėsi J. Bielinis. Apie tai autoriai tik užsimena. Šie ir kiti neatskleisti biografijos faktai turėtų dominti toliau tęsiančius tyrinėjimą biobibliografus.

Knyga gausiai iliustruota. Autoriai surinko stebėtinai daug J. Bielinio, jo artimųjų ir bendražygių, taip pat su knygnešiu sietinų atmintinų vietų ir antkapių, kapaviečių, paminklų nuotraukų (knygos puslapiai iškalbingai byloja apie su-kartus kilometrus, bet jokių būdu ne apie nuovargį). Spausdinami J. Bielinio gimtųjų vietų paveikslų reprodukcijos, portretai, ekslibrisai. Tenka tik apgailestauti, kad dalis jų išėjo nelabai kokybiškai. Išmanantys apie knygos – spaudinio grožį taip pat turėtų priekaištų dėl knygos teksto bei nuotraukų išdėstymo. Smalsesnis skaitytojas galėtų pasigesti ir Bielinio slapyvardžių priedo (besidžiaugdamas pateikiamomis Svarbesnėmis gyvenimo ir veiklos datomis, Genealogine lentele, J. Bielinio bibliografija, Summary, Asmenvardžių ir Geografinė rodyklėmis, Žinomų bendradarbių ir rėmėjų sąrašu).

Nauja dokumentinė monografija sudomins visą skaitytojų, neabejingų lietuvių spaudos, kultūros istorijai ratą, ir bus parankine nepavargstancijų kraštotyrininkų knyga ir sektinu pavyzdžiu. Belieka tik imti ją į rankas.

*) Misių Kazys, Kaluškevičius Benjaminas. *Didysis knygnešys Jurgis Bielinis*. – Vilnius, 2006. – 312 p.: iliustr.

Tautiniai drabužiai

Atkelta iš 7 psl.

monės: kūrybai daugiausia erdvės, ko gero, buvo muziejuose, kai iš daugybės autentiškų drabužių pavyzdžių teko rinktis sau priimtinausią variantą. Rasuolė Dindaitė rinkosi žemaitės kostiumo elementus bei mėgino iš jų išgauti savitai atrodantį ir kartu autentišką derinį. Violetai Gudaitei labiau prie širdies buvo aukštaitiški motyvai.

Metai netruko prabėgti, šių metų sausį galerijoje „Židyns“ vyko merginų išaustų tautinių drabužių pristatymas. Pagal projekto sąlygas, merginos galerijai išaudė po tautinį drabužių kostiumą, o lygiai po tokį patį komplektą gavo teisę pasigaminti ir sau – kaip kompensaciją už triušą ir pastangas. Kartu įgijo svarbiausia – audėjų darbo įgūdžių. Pasak projekto vadovės Ramutės Raciūtės, merginos išmoko beveik visas audimo technikas, tad dabar jau savarankiškai gali austi visus tautinio kostiumo elementus. Jeigu užsakymų bus, tuo ir norėtų užsiimti, nes joms šis užsiėmimas patrauklus, širdžiai mielas.

Ar galėtų šio amato, kartu ir meno, mokyti kitus? Prieš atsakydama į šį klausimą, Ramutė ilgiai susimąsto. Reikėtų ilgesnės tokio darbo praktikos, nes audimas vis dėlto yra gana sudėtingas užsiėmimas. Audimo technikų esama pakankamai išmoningų. Šiame projekte audimui dau-

giausia naudotos keturios nyty, tik aukštaitės prijuostei austi – šešios. O gali būti ir aštuoniantis audimas. Visai kitokia audimo struktūra, kitaip krenta audeklas.

Svarbiausia, norint audimo paslaptį įimti – didelis noras ir kantrybė. Regis, su tuo sutinka ir mokytoja, ir jos mokinės.

Kas toliau? Pasak galerijos „Židyns“ vedėjos Laimutės Lukoševičienės, ir toliau bus audžiami tautiniai drabužiai pagal senuosius pavyzdžius, taigi bus tęsiamos Anastazijos ir Antano Tamošaičių puoselėtos tradicijos. Žinoma, daug kas priklausys nuo konkrečių užsakovų skonio, supratimo ir pageidavimų. Tikriausiai pavyks sulaukti ir naujų projektų. O siekis aiškus: tautiniais drabužiais puošti Lietuvą.

Ką apie visa tai mano profesionalai? Šį klausimą uždavėme dailėtyrininkei Lijanai Šatavičiūtei-Natalevičienei, kuri atsako štai kaip: profesionalams tautodailės autentiški dalykai gali teikti kūrybinių impulsų. Kompozicijos dėstytojams liaudies menas yra nuolatinis studijų objektas, jau nekalbant apie Vilniaus dailės akademijos Tekstilės katedrą, kuri be ryšio su tradiciniais audiniais tikriausiai nelabai įsivaizduoja savo kūrybinę veiklą. Lyg ir nueinantys į

praeitį dalykai, tačiau domėjimasis jais neslūgsta. Net priešingai: vis labiau domimasi audimu pagal autentiškus pavyzdžius. Jei taip, tai galima kalbėti ir apie šio meno gaivinimo poreikį, nes jis teikia jėgą ir kūrybinio įkvėpimo dabarties menininkams. Gera, kad atsiranda šio amato tęsėjų, ko siekia ir Lietuvos tautodailės institutas šiuo savo projektu □

Projekto vadovė Ramutė Raciūtė ir galerijos „Židyns“ vedėja Laimutė Lukoševičienė darbčiasias audėjėles apdovanojo lietuviška juoda rugine duona ir medumi.